

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Публікація присвячена одній із значущих педагогічних проблем на сучасному етапі розвитку вищої школи – підготовці майбутніх вихователів ІДНЗ. Оскільки на часі особистісно-орієнтована модель освіти, студентоцентризм, основна увага зосереджена на таких ключових аспектах, як: «самовираження особистості», «культура самовираження», «індивідуальна творча культура», «самотійно організована творча діяльність», «готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до розвитку творчого самовираження» та інші. На основі здійсненого аналізу наукових праць у галузі філософії, психології, педагогіки та інших визначається сутність зазначених наукових категорій, акцентується на значенні суб'єкт-суб'єктних взаєминах викладача і студента, що є визначальним для фахового зростання майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. У статті також окреслено основні напрями та першочергові завдання наукової розвідки.

Ключові слова: «самовираження особистості», «культура», «культура самовираження», «самоорганізована діяльність», «індивідуальна культура», «творчість», «художньо-творча діяльність», «формування у майбутнього вихователя дошкільного навчального культури самовираження» та інші.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT OF THE PROBLEM IN FORMATION OF SELF-EMPLOYMENT CULTURE IN FUTURE PROFESSIONALS OF PRESCHOOL EDUCATION

The publication deals with one of the most important nowadays high school problem of training future kindergartens educators. As far as personally oriented educational model is on time, the main attention is dedicated to such key aspects as: "self-expression of personality", "culture of self-identification", "individual creative culture", "self-organized creative activity", "readiness of future educators of pre-school institutions for creative cultural development" and others. The essence of scientific categories is determined, it focuses on the meaning of the subject-subjective relationship between the teacher and the student on the base of analysis of scientific research in such fields as philosophy, psychology, pedagogic and others, which is absolutely determines the professional growth of the future educator of pre-school institutions. In the article it was also outlined the main directions of the primary tasks of scientific intelligence.

Keywords: "self-expression of personality", "culture", "culture of self-identification", "individual creative culture", "self-organized creative activity", "readiness of future educators of pre-school institutions for creative cultural development" and others.

В основних документах Закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Конвенції дошкільного виховання в Україні, Державній цільовій соціальній програмі розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року наголошується на

орієнтуванні, гуманістичному осмисленні та практичному використанні внутрішнього потенціалу людини, побудові у зростаючій особистості цілісного, адекватного, реалістичного образу світу, вияву у повній мірі природного потенціалу. Особливо важливо зазначити, що Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті проголошує пріоритет становлення молоді людини як суб'єкта власного життя, свідому особистість.

З огляду на це важливі перетворення, реформування вищої школи об'єктивують проблему підготовки фахівців дошкільної освіти – компетентних, ініціативних, самобутніх, творчих, високоморальних особистостей, здатних створювати сприятливі умови для повноцінного, гармонійного розвитку зростаючої особистості. Зокрема, вимоги до професійної компетентності сформульовано у галузевому стандарті підготовки фахівців дошкільної освіти.

У контексті наведеного важливим феноменом особистісного зростання майбутнього фахівця дошкільної освіти є культура самовираження. Актуальність її вивчення засвідчена Конвенцією ЮНЕСКО про охорону й заохочення різноманітних форм культурного самовираження – юридичною міжнародною угодою, мета якої полягає у створенні можливостей для розповсюдження широкого спектру культурних послуг, у тому числі у сфері освіти [6].

Отож на часі студентоцентрована, особистісно-орієнтована модель освіти, спрямована на розвиток унікальності, своєрідності, культури самовираження нового покоління у різних видах діяльності, що зумовила нагальний перегляд змісту освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів, магістрів спеціальності 012 Дошкільна освіта та осучаснення навчально-методичного забезпечення процесу їх підготовки у вищій школі.

На сьогодні фахівцями здійснюється інтенсивний пошук шляхів вирішення поставлених проблем. Цінними у цьому контексті є наукові праці, в яких розкриваються такі аспекти, як:

- підготовка майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності (П. Абдуліна, В. Безпалько, І. Бех, Н. Вібік, А. Богущ, В. Бондар, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Кандибович, Е. Карпова, З. Курляд, Н. Ничкало, А. Сущенко, Р. Хмедюк та інші);

- формування готовності майбутніх фахівців до професійно-педагогічної діяльності (Н. Грама, К. Дурай-Новаков, А. Капська, Т. Кловак, Л. Кондрашова, Л. Линенко, О. Мороз, О. Пехота, Г. Троцько та інші);

- теоретико-методичні засади формування компетентності майбутніх педагогів (Л. Гура, І. Зязюн, В. Кравцов, Н. Креденець, А. Маркова, М. Михайличенко, В. Радил, Г. Селевко, В. Сластьонін та інші);

- формування професіоналізму і педагогічної майстерності (О. Горбова, О. Драгунова, І. Єрофєєва, У. Ібрагімов, М. Ковардакова, Л. Самборенко, Н. Яковлєєва та інші);

- особливості професійної підготовки педагогів дошкільної освіти (Л. Башлакова, А. Богущ, Р. Буре, Е. Гладкова, В. Ядешко та інші);

- організація навчального процесу у вищому навчальному закладі, удосконалення наявних програм із дисциплін фахової підготовки студентів за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, формування професійної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ (Л. Артемова, А. Богущ, Г. Беленька, О. Богініч,

Н. Гавриш, Л. Галамонжук, Н. Голота, Н. Лисенко, М. Машовець, Г. Підкурманна, Т. Танько та інших);

- положення про творчість як показник особистісного зростання майбутнього фахівця, теоретико-практичні засади розвитку педагогічної творчості, формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (Г. Балл, О. Листопад, В. Моляко, С. Нечай, В. Рибалка, О. Семенов, С. Сисоєва та інші);

- закономірності та умови оптимізації процесу самореалізації майбутнього педагога, оновлення системи професійної підготовки вихователя засобами організації професійного самовиховання (Е. Зинченко, О. Кучерявий та інші);

- теоретичний та практичний аналіз самовираження як важливий показник особистісного та професійного зростання (О. Кононко, Л. Середюк та інші);

- підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища (Е. Бахіч та інші).

Окрім цього, концептуальними засадами вирішення проблеми розвитку у майбутніх фахівців дошкільної освіти культури самовираження у вищій школі слугують положення психолого-педагогічної науки щодо:

- поняття особистості як системи, що розвивається (К. Абульханова-Славська, А. Асмолов, В. Петровський, С. Рубінштейн та інші);

- ідеї суб'єктності як форм самодетермінації особистості (Б. Ананьєв, В. Слободчиков, В. Татенко);

- тези про рефлексивні риси самосвідомості як ядра особистості (І. Кон, А. Силвестру, В. Столін та інші);

- значення та особливостей самоорганізованої діяльності молоді людини (О. Кононко, О. Мельяненко та інші).

Наведені вище дає можливість констатувати, що, незважаючи на численні дослідження, теоретико-методичні засади формування культури самовираження майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у різних видах діяльності, зокрема, художньо-творчій, повністю невивчене. Таким чином, актуальність окресленою проблеми об'єктивно зумовлена недостатньою увагою фахівців до особистісного феномену «культура самовираження» та існуванням низки суперечностей:

- запитом суспільства на майбутнього фахівця високої культури та зниженням загальної культури сучасної студентської молоді;

- соціальною потребою в системному підході до підготовки майбутніх педагогів та переважаням в освітньому процесі вищих навчальних закладів традиційного порційного, предметного підходу;

- потребою інноваційних технологій окультурення студентської молоді та фактично відсутністю теоретико-методичних напрацювань відповідного напрямку.

Вивчення суперечностей дає змогу визначити мету наукової розвідки – висвітлення окремих психолого-педагогічних аспектів проблеми формування культури самовираження майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Логіка наукової розвідки передбачає висвітлення сутності ключових понять у довідкових джерелах. Саме термін «вираження» кваліфікується як прояв внутрішнього у зовнішньому, суті – у явищі, суб'єктивного – в об'єктивному; «самовираження» тлумачиться як відображення зовні своїх внутрішніх почуттів, переконань, установок, будь-яка поведінка, яка здійснюється для чистого

задоволення індивіда, особистісну форма активності, що формується і розвивається у спілкуванні та діяльності, взаємопов'язана з потребами особистості у суспільному визнанні, самоствердженні, саморозкритті, самореалізації [2; 3; 8].

Вагомим є міркування М. Логінової, згідно з яким вираження є переживанням особистості, розглянутим через призму самопізнання. На думку сучасного філософа, самовираження, вираження становить глибинний зміст переживань, але «вираження» є значно більшим, ніж переживання, тобто проявляється «упорядкованіше».

Дослідження К. Абульханової-Славської, Р. Бернса, Л. Божович, А. Маслоу, А. Менегетті, В. М'ясищева, Р. Немова, Л. Сохань, К. Роджерса, Д. Фельдштейна та інших дають можливість стверджувати, що «вираження» свого «Я» стає основою самоствердження та самореалізації людини в житті.

У працях І. Беха, І. Зязюна, О. Киричука, О. Кононко, Л. Левченко, О. Сухомлинської та інших феномен «особистісне самовираження» визначається як процес розгортання особистістю своєї життєдіяльності; індивідуальної форми свого соціального буття [3; 4; 5]. Ми цілком поділяємо думку О. Кононко та Л. Середюк, що особистісне самовираження є активністю, завдяки якій людина має змогу у різних видах діяльності продемонструвати, реалізувати свою індивідуальність, своєрідність.

За висновками А. Ази, потреба в самовираженні може бути різною та виявитися в різних формах активності: соціально цінній, корисній, значимій; асоціальної; прагненні демонструвати себе іншим, вибираючи при цьому різні тактики поведінки. Відсутність потреби у самовираженні здатна привести до втрати особистісного смислу життя [1].

Самовираження, як зазначив А. Маслоу, є «самопроявом» особистості, що розвивається, оскільки «само» – це сутність в собі та дія на благо себе, й передбачає той рівень автономності та користі для себе, що є користю і для довкілля також [8].

Свого часу Д. Узнадзе розробив типологію способів самовираження людини, виокремивши чотири найбільш типових:

- перший спосіб, завдяки якому людина в зовнішній поведінці бурхливо виражає те, що справді відчуває («виплескує» себе);
- другий спосіб, який засвідчує важкість зовнішнього вирішення внутрішнього світу: людині нібито необхідно докласти для цього вольових зусиль, подолати перешкоду;
- третій спосіб «парадоксальний»: людині притаманна неочікувана поведінка – протилежна в однакових і схожа у відмінних ситуаціях;
- четвертий спосіб, за яким особистість постійно залишається у своєму внутрішньому світі, зовнішньо лише «пристосовується» до ситуації, зважаючи на неї. Наведена типологія є значущою для розпочатого нами наукового пошуку.

Важливо зазначити, що «самовираженням» К. Абульханова-Славська називає «спосіб, яким людина реалізує себе як особистість у діяльності, у спілкуванні, у вирішенні життєвих проблем». Головною умовою самовираження, за висновками провідного фахівця, є установка адекватності, яка визначається у більшості випадків самою особистістю, між внутрішнім світом і зовнішнім способом його вираження, безперервний рух до реальної суспільно і особистісно значущої мети, наявність перспективи зростаючої особистості.

Самовираження, за К. Абульхановою-Славською, має різний ступінь зрілості, свої особливості на різних вікових періодах: на ранніх етапах проявляється у формах «демонстрацій» свого «Я», а зрілою його формою стає той етап особистісного самовираження, на якому прояви себе перетворюються у дійсну потребу адекватного і сутнісного вираження свого «Я» [2].

Отже, саме потреба в реалізації себе, активність є підґрунтям розвитку гармонійно, всебічно розвиненої особистості, оскільки це загальна форма існування людини як суб'єкта життя, першочергова умова реалізації нею своїх потенційних можливостей, підґрунтя її безперервного розвитку на всіх вікових етапах [1; 3; 4; 5; 9].

На думку фахівців, зрілою формою самовираження характеризується такий етап особистісного становлення, на якому прояв себе перетворюється на справжню потребу в адекватному та сутнісному вираженні свого «Я». Отже, активність буття особистості є узагальненим ціннісним способом задоволення нею важливих потреб у самовираженні, самоздійсненні та самореалізації.

Згідно з наведеним вище, метою та запорукою успішного буття людини в світі є повноцінне розкриття нею свого природного потенціалу. Проблема самореалізації та самовираження науковцями в різних галузях розглядається через призму самоздійснення вільної особистості, надання їй можливостей реалізувати своє «Я» насамперед у творчості, оскільки особистість реалізує своє «Я» як суб'єкт культури, об'єктивує свої здібності й можливості у творчій діяльності, а творчість, як відомо завжди пов'язана з бажанням людини виразити себе. Зовнішні прояви поведінки і діяльності дають змогу зрозуміти думку, почуття, наміри, здатність особистості, засвідчують її природний потенціал. Як свідчать численні дослідження самовираження, актуалізація, виявлення і розвиток здібностей належить до вищих надзвичайно сильних потреб людини [1; 3; 4; 5; 8; 9].

Вияв природного потенціалу особистості – одне з основних завдань сучасності. Розуміння змісту поняття «природний потенціал» потребує тлумачення феномену «творчість». Варто зазначити, що, незважаючи на численні дослідження, на сьогодні не існує єдиного визначення даної наукової категорії. Творчість, із погляду філософії, означає діяльність, у процесі якої особистість вільно і конструктивно реалізує себе та взаємопов'язана з культурою і є формою особистісного самовираження. Саме через творчість особистість реалізує себе як суб'єкт культури, об'єктивує свої здібності» (за А. Апресьяном).

У працях з естетики Е. Гансліка, П. Паві висвітлено, що кожний творчий процес є активністю людини, показником зовнішнього вираження її внутрішнього стану. У психології також існують численні підходи до розуміння феномену «творчість», зокрема:

- «неперервний пізнавальний процес, що виникає в результаті багаторазової практики (не тільки створення предметного світу), а й самореалізація та самоствердження особистості в суспільстві (Л. Виготський);

- «механізм» продуктивного розвитку та саморозвитку (Я. Пономарьов); діяльність, спрямована на самовираження і самоактуалізацію особистості (Д. Богоявленська);

- одна із «форм єдиного циклу самоцінної активності людини – породження і відтворення себе як суб'єкта» (В. Петровський);

- інтегративна властивість особистості, готовність та здатність до творчої самореалізації та саморозвитку (В. Моляко) та інші.

Як слушно зауважив В. Кремень, «творчість» є поліфункціональним поняттям, що характеризує різні форми взаємовідносин особистості із собою, іншими людьми та суспільством, таких форми багато, вони різноманітні, саме тому незліченні є відтінки творчості – вона виступає як психологічна категорія, оскільки відображає індивідуальні, універсальні, неповторні особливості людини, а також ця категорія культурологічна та соціально-історична, в якій розкривається вся складність життєдіяльності суспільства [7].

Незважаючи на різноаспектність у визначенні даної категорії, науковці погоджуються, що її характеристики не предметні, а процесуальні – творчість розгортається в процесі суб'єкт – суб'єктної взаємодії. З-поміж функцій творчості виділяють:

- пізнання;
- самовизначення;
- вираження власної сутності;
- перетворення себе і суспільства.

Творчість взаємообумовлена з творчою активністю, адже творчість є однією із змістовних форм активності особистості, яку можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успішне виконання різних видів діяльності. Творча активність, як особистісна категорія визначається внутрішніми психічними особливостями суб'єкта, що відбивається в його своєрідному ставленні до довкілля (О. Кононко).

Значущою для усвідомлення проблеми самовираження, реалізації молодою людиною свого природного потенціалу є Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, ратифікована Законом № 1811-VI від 20.01.2010 р. згідно з положеннями прийнятих ЮНЕСКО міжнародних правових документів, які стосуються культурного розмаїття й реалізації культурних прав. Нею визначено цілі та керівні принципи, а саме: охорона та заохочення розмаїття форм культурного самовираження; створення умов для розквіту й вільної взаємодії культур на взаємовигідній основі та інші. Для реалізації цілей цієї Конвенції розуміється наступне:

- «культурне розмаїття» означає розмаїття форм (передаються всередині груп та суспільств і між ними), за допомогою яких культури груп і суспільств знаходять своє вираження. «Культурне розмаїття» виявляється не тільки через застосування різноманітних заходів, за допомогою яких культурна спадщина людства виражається, розширяється й передається а й через різні види художньої творчості, виробництва, поширення, розподілу та споживання продуктів культурного самовираження, незалежно від засобів і технологій, які використовуються;

- «культурний зміст» означає символічне значення, художній аспект і культурні цінності, джерелами яких є культурна самобутність або які відображають таку самобутність.

- «формами культурного самовираження» є такі форми самовираження, які впливають з творчості окремих осіб, груп або суспільств і які мають культурний зміст та інше [6].

Зрозуміти зміст поняття «культура» дозволяють довідкові джерела. Саме поняття «культура» тлумачиться як сукупність матеріальних та духовних

цінностей, створених людством протягом його історії; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації. Культурні процеси і явища є доволі складними. У сучасній науці нараховується декілька сотень визначень феномену «культура» [10].

На основі аналізу праць фахівців можна стверджувати, що культура самовираження відображається в діяльності, поведінці, вчинках людини, завдяки яким вона намагається продемонструвати себе іншим – це надзвичайно цінно для неї самої (суб'єктивне переживання знань, умінь, особистого досвіду), що є характерним для самовираження та без чого категорично неможливий розвиток особистості в цілому. Відповідно, індивідуальна культура проявляється в самопрезентації, що базується на внутрішній сутності людини та транслюється через її самовираження.

Культура є набором кодів, який вказує майбутньому педагогові на доцільність певної поведінки і зумовлює прогрес у його духовному самовдосконаленні. Індивідуальна культура студентської молоді проявляється у презентації нею себе, прояві назовні своєї внутрішньої сутності, передбачає гармонію зовнішніх проявів та внутрішніх особливостей.

Характеристику елементів індивідуальної культури можна відобразити на прикладі таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристики елементів індивідуальної культури особистості

Назва елементів індивідуальної культури	Характеристики елемента індивідуальної культури
Валеологічна культура (І. Кузнецова)	а) інтегративна якість особистості; б) існують умови, в яких вона формується та проявляється.
Культура професійного спілкування (Н. Курілович)	а) інтегративна характеристика; б) відображає світогляд, знання, уміння, інтереси, потреби, моральні установки, позиції, цінності орієнтації, зразки поведінки. в) проявляються в поведінці людини.
Проектна культура (Т. Стеніна)	а) якість особистості; б) цілісна, інтегративна якість, що змінюється в часі.
Емоційна культура (Н. Рачковская)	а) складне особистісне утворення; б) відрізняється динамічністю, системністю; в) здатність рухатися від низького до високого рівня.

Основоположним елементом індивідуальної культури виступає культура самовираження, яка проявляється у «саморганізованій діяльності» особистості. У контексті дослідження слушною є думка О. Кононко щодо розвитку самостійності як базової якості майбутнього педагога, оскільки студентам належить докласти самостійних зусиль для власного зростання, розвитку «самості», реалізації

сутнісних сил, плекання механізмів саморозвитку, здатності набувати все більшої визначеності, задовольняти свої основні індивідуальні та соціальні потреби.

Досліджуючи особливість «самоорганізованої діяльності», фахівець розкриває поняття «самостійність» як інтегральну форму активності студента, з іншого боку – як базову якість особистості, з третього – як інтегральне уміння, яке складається з часткових, а саме:

- спроможності відповідально самовизначатися, приймати самостійні рішення, здійснювати власні вибори;

- уміння поводитися впевнено, діяти незалежно від зовнішньої допомоги, самостійно регулювати свою поведінку; здатності виявляти творчу ініціативу, відходити від шаблонів, продукувати оригінальні ідеї;

- схильності до рефлексії, самокритичності і як наслідок – ініціювання необхідних внесень коректив у власні дії та результати [5, с. 114].

Отже, важливим аспектом проблеми формування культури самовираження майбутніх педагогів є «самоорганізована діяльність». Основними характеристиками даної категорії виступають: незалежні від зовнішніх впливів дії суб'єкта самовираження, його здатність самостійно організовувати, виконувати, контролювати, регулювати та коректувати свою поведінку, презентувати індивідуальні особливості, прагнення, переваги, які не суперечать нормам культури.

На основі наукових праць можна сформулювати висновок, що «культурою самовираження» є особливості (відмінні від інших людей властивості особистості), способи (систематизовану сукупність дій, використаних для досягнення мети) та результати (проміжні та кінцеві продукти) самоорганізованої діяльності особистості [4; 9; 11].

Таким чином, культура самовираження майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу є виконанням «самоорганізуючої діяльності» – процесу під час якого зусиллями самого суб'єкту створюється та удосконалюється організація складної динамічної системи. Необхідно докласти самостійних зусиль для власного зростання, розвитку «самості», реалізації сутнісних сил, плекання механізмів саморозвитку. Це, у свою чергу, дає можливість майбутньому фахівцю дошкільної освіти повністю об'єктивувати своє «Я», орієнтуючись на свій природний потенціал та враховувати вимоги культури та суспільства.

На основі праць фахівців можна виокремити теоретико-методичні засади формування культури самовираження майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у художній діяльності, а саме:

I. *Концепція, модель формування досліджуваного явища.*

II. *Критерії та показники культури самовираження майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів* (на основні аспекти педагогічної діяльності, а саме:

- а) ділового;
- б) аксіологічного;
- в) комунікативного;
- г) перетворювального.

Ми також враховували розуміння культури самовираження як особистісного феномену). Орієнтація на вказані вектори уможливила використання в якості критеріїв якості особистості, зумовлені соціальним досвідом студентів, до яких належать:

- організованість;

- зацікавленість;
- комунікативна толерантність;
- креативність.

III. *Визначення типології досліджуваного явища.* У відповідності з пріоритетними векторами педагогічної діяльності та науковим підходом до культури самовизначення як до особистісного феномену, нами під час дослідження виділено п'ять рівнів сформованості феномену, а саме:

1. Духовно орієнтований.
2. Особистісний.
3. Суб'єктний.
4. Базовий.
5. Деструктивний.

Домінантні властивості, пріоритетні цінності представників, спрямованість активності студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта кожного рівня потребує детального аналізу. Це дасть можливість окреслити основоположні вектори наступних етапів розпочатої наукової розвідки та визначити шляхи розвитку культури самовираження.

IV. *Педагогічні умови, форми та методи організації професійно-педагогічної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі.*

Варто зазначити, що концепція розпочатого дослідження забезпечується єдністю методологічного, теоретичного та методичного аспектів.

Пріоритетним завданнями розвитку вищої освіти є структурна, організована перебудова системи професійної підготовки фахівців та студентоцентризм, демократизація змісту й методів роботи зі студентами як майбутніми фахівцями в роботі із зростаючими особистостями та дорослими, зокрема з педагогічними працівниками. На жаль, у даний час існує значне розходження між соціальною потребою та змістом й методами професійної підготовки майбутнього випускника педагогічного вузу.

Оскільки сучасне суспільство вимагає все глибшого розвитку фахівця, самодостатньої особистості (В. Кремень), педагог вищої школи повинен перестати жорстко регламентувати і однозначно визначати процес підготовки, натомість допомагати майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів конструювати процес та реалізовувати шлях пізнання і розвитку на основі індивідуальної сутності. Актуальною проблемою є формування культури самовираження майбутніх фахівців дошкільної освіти. «Вираження» як прояв особистісної суті людини взаємопов'язане з творчістю (М. Бахтін, А. Менегетті, М. Логінова, О. Лосєв, С. Франк та інші).

Самовираження як особистісна форма активності формується і розвивається у процесі різних видів життєдіяльності (К. Абульханова-Славська, І. Бех, О. Кононко, Л. Середюк та інші). Регулятором процесів вираження, реалізації та ствердження особистості в процесі життєдіяльності є образ «Я». Культура самовираження майбутнього вихователя ДНЗ як особистісний феномен має прояв у його самоорганізованій діяльності (у мотивації, способах дій, проміжних й кінцевих продуктах) і визначається системою пріоритетних життєвих та професійних цінностей та іншому.

Перспективу подальшої реалізації дослідження означено напряму вбачаємо у визначенні типології досліджуваного явища, ефективних шляхів вирішення окресленого завдання, визначенні педагогічних умов і сучасних

методів формування культури самовираження у майбутніх фахівців дошкільної освіти та перевірка їх ефективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аза Л. А. Воспитание как философско-социологическая проблема / Лариса Александровна Аза. – К. : Наукова думка, 1993. – 128 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. // Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. Кононко О. Л. Культура самовираження майбутніх педагогів як особистісний феномен / О. Л. Кононко // Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні». – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. – С. 13–18.
5. Кононко О. Л. Інтегральний підхід до розвитку самостійності як базової якості майбутнього педагога / О. Л. Кононко // Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія Педагогіка // [за заг. ред. Ломаковича А. М., Бенери В. Є.]. – Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2017. – Вип. 7. – С. 114–120.
6. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження ратифікованої Законом N 1811-VI від 20.01.2010. Дата набрання чинності для України 10.06.2010.
7. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В. Г. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні / Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. Том 1. Теорія та історія педагогіки. – К. : «Педагогічна думка», 2007. – С. 3–24.
8. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / Абрахам Харольд Маслоу. – М. : Смысл, 1999. – 425 с.
9. Омельченко Е. А. Самовыражение и культура самовыражения педагогов и студентов педагогических ВУЗов / Е. А. Омельченко // Теория и практика образования в современном мире: материалы II международной научной конференции. – СПб. : Реноме. – 2012. – С. 11–14.
10. Попович М. В. Культура / М. В. Попович // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003–2016.
11. Сисоева С. О. Теоретико-методологічне обґрунтування педагогічної творчості / С. О. Сисоева // Відкритий урок. – 2005. – № 21; 22. – С. 13–19.

onushyk@gmail.ru

Рецензент: д. пед. н., доц. Цідило І. М.